

Egykori újságlapok a mohácsi csatáról

NYOMDÁSZATTÖRTÉNETI TÖREDÉKEK

Szerkeszti: Gécs Béla

A könyvnyomtatás feltalálását követően alig egy fél századdal máris a sajtót kezdték felhasználni az emberek hírvágyának kielégítésére.

A tragikus véget ért mohácsi csatavesztés 480. évfordulójáról sokszínű megemlékezések jelentek meg a hazai sajtóban. Aligha köztudott azonban, hogy a harci eseményekről már 1526 kora őszén nyomtatott lapokból – mint az újság előhírnökéből – értesült a nyugati világ.

A 15. század utolsó évtizedeiben a nevezetesebb európai események híreivel, különösen Dél-Németországban egyre többször jelentek meg az egykorú újságlapok, rendszerint a New Zeytung cím alatt. Főképp Amerika felfedezése, a török háborúk és a mohácsi csata adták az anyagot.

A mohácsi csata nagymértékben foglalkoztatta egész Európát, különösen Németországot, ahonnan a róla szóló röplapok elsőként megjelentek. Az Országos Széchényi Könyvtárban ez időből több különböző újságlapot őriztek meg, melyek a mohácsi csata részletéről tudósítottak.

Ezek az újságlapok – a mai sajtó ősei – nyomdászattörténeti dokumentumok, melyek Magyarországot legszomorúbb eseményét örökítették meg, szemtanúk elbeszélései alapján. A nyomtatási hely egyiken sincs feltüntetve. Valószínű, hogy az

augusburgi és nürnbergi sajtók termékei lehettek. Méretei: két kis negyedrévű levélből álló lapok.

Minden arra utal, hogy néhány nappal a csata után írták azon kőszá hírek alapján, melyeket a menekült német harco-

sok vittek magukkal és terjesztettek Németországban. A csata 1526. augusztus 29-én hajnali három és négy óra között vette kezdetét Mohács városa mellett, a Krassó patak mentében elterülő síkságon – közli az egyik újság. Ez a török császárt „Polthan Zemelian” néven nevezi, s az írás elbeszéli, hogy a császár serege négy hadosztályból állott. Hármát basák vezéreltek, és összesen 110 ezer emberből állt. A negyediket a szultán személyesen vezérelte, de létszámáról nincs pontos adat. A csata lefolyásáról semmit sem közöl

az újság. A csata áldozatairól azt írja, hogy szinte az egész nemesség ki lett irtva. Azt írja, hogy Szapolyay György súlyosan megsebesült ugyan, de egy kis fekete lovon eljutott Battára, s az esztergomi érsek is el tudott menekülni egy kis lovon, amelyről megjegyzi, hogy csak egy füle volt.

„Hová lett a királyi felség, azt nem tudom” – írta az újságlap. A rövid közlemény azzal fejeződik be, hogy a csatában nagy számban magyarok, csehok, lengyelek veszték el, számukat az Isten tudná megmondani, és a rémület hatása alatt felkiált: „Got sey aus gnedig. Amen.”

1526. szeptember 30-án egy török lovast ábrázoló címképpel kiadott másik újságlap nagyobb hitelességgel ír a mohácsi csatáról. A négy kis negyedrévű lap első része egy szemtanú elbeszélésével indul.

A közlés szerint Tolnán, a királyi sereghez csatlakozó harcos itt alig 4000 gyalogost talált egybegyűlve. A németek a faluban voltak elszállásolva, és rettegniük kellett, hogy a rossz viszony miatt a magyarok éjnek idején felgyújtják házaikat.

Eközben a magyar, lengyel és szláv hadak Battán gyülekeztek, és pár napig tartózkodtak ott anélkül, hogy a fővezér kinevezése megtörtént volna. A seregben fegyelmetlenség uralkodott. A magyarok között gyakran komoly viszályok támadtak, melyek sokszor verekedésbe és halálba torkollottak. Végre Tomori Pált és Szapolyay Györgyöt nevezték ki a sereg főparancsnokának. Amikor Mohácsra

érkeztek, 500 kocsiból szekérvárat állítottak össze a mintegy 30 ezer fős seregnek. Ekkor tanácsot tartottak, és elhatározták, megütköznek a törökkel. „De – írja a lap – a gyermek is felismerhette volna, hogy némely magyarok a királyt el akarják árulni. Emellett a fővezérség felelőtlen volt, nem tartott hadiszemlét, sem gyakorlatokat.” A király semmit sem tudott az ellenség felől, és nem volt pénze, hogy kémeket tartson. De az urak talán nem is akarták, hogy kellően értesülve legyen, mert sokan titkon a törökkel tartottak. A táborban egyre terjedt a hír, hogy a szultán hét vékával teli pénzt adott bizonyos magyar uraknak, hogy öt

Magyarország elfoglalásában segítsék. És, hogy a szultán Lajos királynak levelben megírta, maradjon veszteg, mert ő megvásárolta az országot és most eljött azt birtokába venni. Augusztus 29-én az ellenség már csak félmérföldnyire állott. Útjában mindent felégetett. Gyakran kilenc-tíz lángba borított falu tüze világította be az éjszakát. A magyarok korán reggel kezdték meg az előkészületeket a csatára. Nyolc óra körül vonultak ki a táborból, amikor a törököket megpillantották. Ekkor kezdődött a magyar ágyúkból a tüzelés, csatározás, és tartott délután négy óráig. A törökök ez idő alatt egy ágyúlövést sem adtak le. Azután indult meg a tulajdonképpeni csata a derékhadak között. A törökök egy árokig visszavonultak, melyben 300 ágyújuk volt elrejtve, és ezekből a magyarok közvetlen közelében egyórás öldöklő tüzelésbe kezdtek.

Látva a vereséget, Tomori serege futásban keresett menekülést, s őket követték a többi hadosztályok is.

Az újság azután leírja a nyomort és zavart, amely a magyar táborban uralkodott. A magyarok a törökökkel versenyt rabolnak és gyilkolnak. A levélírónak elvették a lovát, és mindenéből kifosztották. Hová lett a magyar király, azt senki sem tudja. A levélíró azt hiszi, hogy a magyarok megölték, és tetemét elrejtették, mert a török nem tudta megtalálni.

A lap második részében Szulejmánnak a szeptember 8-ai Pest és Buda bevételét írja le. Hírül adja, hogy a török Pest városát egyórai küzdelem után elfoglalta, lángba borította, és összes lakóit megölte. Ezután ostromot indított Buda ellen, amely

lakóinak többsége elmenekült, csak három órán át tudott ellenállni. Amikor a török benyomult, az ott lévőket nem- és korkülönbség nélkül kardélre hányta.

Visszatérve a mohácsi csatára, az újságlap közleménye elbeszéli, hogy Szulejmán a foglyok közül hármat maga elé hívott, és őket a csataterre vezette, hogy a halottak között Lajos királynak és a kiválóbb uraknak tetemeit felkeressék. Tomori Pál tetemét megtalálták, és fejét levágva, a szultánnak bemutatták. Miután a királyt a halottak között nem találták, a szultán ezer foglyot lefejeztetett. Ellenben három magyar urat szolgálatainak jutalmául pénzzel, posztó- és bársonyszövettel ajándékoztak meg. A továbbiakban a lap tudatja, hogy Magyarországon és Ausztriában elterjedt a hír, mely szerint

a pápa és Velence volnának okai a török hadjáratnak, mert a törökök között olaszok is voltak. A tudósítás végén a mohácsi csatában elesett előkelő magyarok, csehek és lengyelek rövid névsora áll, élükön már ott találjuk a királyt. Az elesettek számát 15 ezerre teszi. A tudósítást egy fohász zárja be, hogy Isten a török veszélytől szabadítsa meg a kereszténységet.

Egy másik, Bécsben megjelent újság címlapján egy lángra borult vár látható, előtte székérvárral, s hírként tudatja, hogy a közhiedelem szerint a török hadsereg 200 ezer emberből áll.

Az ötödik újságlap 1526 novemberében került ki a nyomdából. A lap azzal kezdi elbeszélését, hogy mikor Lajos király Mohács mezején táborozott, az ütközet napján Szulejmán hírnököket küldött hozzá, értesítette, hogy alattvalói elárulták, és

felszólította, várjon a következő napig, amikor személyesen jön a magyar táborba és mindenről felvilágosítást ad. Azonban a magyarok kinyilatkoztatták, ha a király az ütközetet elhalasztja, őt és a németeket mind felkoncolják. Így a király kényszerült ütközetbe bocsátkozni. A magyarok és németek nagy erővel rohantak a törökre, őket a székérvárba szorították, majd innen is kiverték. Végre elérték egy törökök által ásott árokhöz, melyben mintegy 400 ágyú volt elhelyezve. Ezekből háromszor egymás után tüzeltek a rájuk rohanó magyarokra, kik közül nagyon sokan elesetek, a többi futva menekült. A király az utóbbiak között volt. Kísérői egy mocsáron vezették keresztül, de nehéz lova a király súlyos fegyverzetének tömegétől süllyedni kezdett, majd a felágaskodó ló a királlyal együtt a mocsárba merült. Itt találták meg holtan. Tiszteletére Ferdinánd főherceg a Szent István-templomban fényes gyászistentiszteletet tartott. A török szeptember 8-án bevette Budát. A német lakosoknak megkegyelmezték, de a magyarokat – a hét éven aluli gyermekeket kivéve – mind levágtatták. A vár őrsége két rohamot vert vissza, és miután a szultán szabad elvonulást biztosított, nyitotta meg a kapukat. A szultán ezután a várat, a királyi palotát és istállókat felgyújtatta. Az értékes ingóságokat 1400 tevén és hajókon Konstantinápolyba szállíttatta, azután a törökök végre mindannyian kivonultak az országból.